
Az olimpiai mozgalom átalakulása az 1984-es játékok fényében

Napjainkban már teljesen magától értetődik, hogy a világ különböző pontjain zajló sporteseményekről közvetítéseket láthatunk, az olimpiai játékok pedig ugyanúgy a globális televíziózás és a reklámpiar része, mint sok más esemény. 1984 előtt azonban a szervezők egyáltalán nem, vagy csak részben használták ki azt a kulturális és gazdasági potenciált, amit az olimpiai játékok magukban hordoznak. Erről, valamint az 1984-es Los Angeles-i olimpiai játékok történelmi, politikai és gazdasági vonatkozásairól írt tanulmányt *Mark Dyreson*, a Penn State University professzora. Dyreson legjelentősebb műveit a sporttörténelem, valamint a sport szociális és kulturális hatásairól, és a sport társadalomban betöltött szerepéről publikálta, elsősorban a XX. századi amerikai történelmet vizsgálva. Ezen tanulmánya a *The International Journal of the History of Sport* című folyóiratban jelent meg 2015-ben.

A tanulmány szerzője elsősorban azt vizsgálja, miként hatott a televíziózás globális elterjedése és az egyre erősödő kommerszialisizmus az olimpiai mozgalomra, ezenbelül is egy történelmileg kiemelkedő eseményre, az 1984-es Los Angeles-i olimpiai játékokra. Dyreson úgy véli, hogy az olimpiai játékok megmentésének az volt az egyik legfontosabb összetevője, hogy gazdasági ugródeszkává és kiemelkedő beruházási célponttá tették. A moszkvai játékok bojkottja és az újfent fellángoló hidegháborús ellentétek veszélybe sodorták a sportvilág legfontosabb eseményének jövőjét. A politikai csatározásokon túl gazdaságilag sem volt jövedelmező megrendezni az ókorra visszanyúló hagyományokkal bíró eseményeket, sokan már 1984 előtt Los Angeles haláltusáját vizionálták. Ehelyett a szervezők gazdasági, politikai és kulturális ösztönzőerőt kovácsoltak a 23. nyári olimpiai játékokból, és új fogyasztói kultúrát alakítottak ki emberek milliói számára. Az olimpizmus által aratott globális siker véget vetett a jövőbeli bojkottokra irányuló törekvéseknek. Ez volt az utolsó olyan világesemény, amelyről országok tömegei maradtak távol politikai okok miatt, fontosabbá vált a nézők, az állampolgárok kiszolgálása.

A sikersztorivá kikerekedő 1984-es játékoknak azonban aggasztó előjelei voltak, amelyek a legkevésbé sem adtak okot a bizakodásra. A gazdasági körülmények mellett¹ az olimpiai mozgalmon megannyi seb esett. Dyreson felhívja a figyelmet arra, hogy az 1956-os melbourne-i játékoktól kezdve a katonai beavatkozások, a hidegháborús propaganda és politika következtében nem telt el úgy nyári olimpia, hogy politikai okok miatt ne lettek volna távolmaradó országok. A korábbi évek és évtizedek negatív tapasztalatai, amelyek az olimpiákat körül lengték, egyfajta szkepticizmust teremtettek a közvéleményben. A mexikói kormányzat brutális beavatkozása a tüntetésekre, az 1972-es müncheni terrorakció, az afrikai országok által bojkottált, és végül gazdasági katasztrófába torkolló montreali játékok negatív képet festettek az olimpiákról. Ezt tetőzte a hidegháborús háttér és az 1979 után újra fellángoló szovjet–amerikai ellentétek, amelyeknek egyenes következménye volt az 1980-as moszkvai olimpia bojkottja. Az USA számára kissé közvetlenebb negatív tapasztalatnak számított Montreal. A médiában is jó előre beharangozott gazdasági bukás, amely a nyári olimpiákat körbe vette, 1972. november 7-én csúcsondott ki, amikor is Colorado lakosságának 60 százaléka kifejezte elutasítását a Denverbe tervezett 1976-os téli olimpia miatt.² A rendezési költségek hatalmas mértékű növekedést mutattak és lassan egy óriási szörnyé váltak, melynek következtében a legnagyobb sportesemény kapcsán nem az olimpiai eszme jutott az emberek eszébe, hanem a gazdasági katasztrófa veszélye. Ez a kép nagyban erősítette a társadalomban tapasztalható elutasítást a rendezés kapcsán. Az újra kiélesedő hidegháború azonban új színteret nyitott a rivalizálás számára: a sportot. A versengés szelleme a propagandában felülírt minden gazdasági érvelést és szempontot. Az USA célja a Reagan-kormányzat kezdetétől az volt, hogy egy olyan fegyverkezési versenybe kényszerítse legnagyobb politikai és gazdasági riválisát, a Szovjetuniót, hogy gazdaságának összeomlása az egész birodalmának összeomlásához vezessen. A korszak szovjet–amerikai kapcsolatait jól tükrözi, hogy 1979 júniusa és 1984 szeptembere között nem került sor legfelsőbb szintű szovjet–amerikai találkozóra. A fegyverzetcsök-

1 A legtöbb kaliforniai közvélemény-kutatás és megannyi gazdasági szakember finánciális bukásként és szükségtelen eseményként tekintett az 1984-es olimpiai játékokra. Kenneth Reich: *Making It Happen: Peter Ueberroth and the 1984 Olympics*, Capra Press, Santa Barbara, 1986.

2 Denver 1970-ben elnyerte a rendezés jogát, azonban a költségek 300 százalékos megemelkedése és a környezeti változások iránti aggodalmak miatt a lakosság leszavazta a rendezést. A másik fő ok az volt, hogy a hiányzó összeget közpénzből akarták fedezni. Hivatalosan 1972. november 15-én léptek vissza, rá egy évre Innsbruck városának ítéltek az 1976-os téli játékokat.

centési tárgyalások kudarcba fulladtak, újra előtérbe került a hidegháborús propaganda. Ennek oltárán az USA még saját sportolóit is hajlandó volt feláldozni, megfosztva ezzel saját állampolgárait egy nagyszerű sportélménytől, a sport szemszögéből pedig érdektelenné tette a nagyvállalatokat. Az 1984-es olimpia során a szervezők mindvégig törekedtek arra, hogy az olimpiai bojkott okozta sebekre gyógyírt találjanak. Dyreson szerint ez rendkívül fontos volt, hiszen Los Angeles és környezete már a század elejétől fogva igazi fogyasztói társadalomnak számított a film, divat és a sport terén is, ami már az 1932-es játékokon is látszott.³

Az egész olimpiai mozgalom óriási köszönetet mondhat a NOB vezetőségnek, kiváltképp Juan Antonio Samaranch elnöknek, de még inkább Peter Ueberroth-nak⁴ és a LAOOC-nak⁵ a kiváló együttműködésért. Peter Victor Ueberroth öt éven keresztül fáradhatatlanul dolgozott az olimpia szervezőbizottságának vezetőjeként. Amikor Los Angeles városa elnyerte a rendezés jogát, a szervezők ígéretet tettek, hogy egy centet sem fognak elvenni az adófizetőktől olyan céllal, hogy az olimpiai eseményeket finanszírozzák. Közpénz helyett olyan szponzorációs egyesületeket hoztak létre, amelyek az olimpia szolgálatába álltak, és befektetésként tekintettek 1984 nyarára. Több mint 150 tagú testületet állítottak fel, amelyben javarészt vállalkozók és üzletemberek kaptak helyet. Elsősorban azt szerették volna, ha minél több tapasztalatot és ötletet vetnek fel a nyereséges lebonyolítás érdekében, amely ekkor még csak álomnak tűnt. A korszakban a legtöbb jelentős sporteseményről már rengeteg országban közvetített a televízió. Ueberroth volt az, aki újszerű marketing szemléletével megértette, hogy a televíziós közvetítések globális kiterjesztésével és szélesebb körű bevonásával új piacokat is lehet teremteni. Az általa vezetett szervezőbizottság úrrá tudott lenni a költségek emelkedésén is, és képes volt nyereségesé tenni az 1984-es játékokat. Intézkedései és elképzelései nyomán még az olimpiát bojkottáló országok, mint az NDK, Lengyelország, vagy éppen a Szovjetunió is, sorra vásárolták a közvetítési jogokat. Az 1980-as évek elején tapasztalható rossz pénzügyi előjelektől függetlenül Ueberroth és csapata hitt az eredményes munkában. Gazdasági elemzések kimutatták, hogy az olimpia sikere nagyban hozzájárult az USA gazdasági fellendüléséhez és ahhoz, hogy az amerikai piacok még inkább progresszív globális erővé váljanak. A nyári játékok

3 Dyreson ezt az olimpiai mozgalom kalifornizációjának nevezi. 1932-ben szintén Los Angeles adott otthont az eseménynek.

4 Amerikai sportvezető, az USA olimpiai bizottságának, valamint az 1984. évi nyári olimpia szervezőbizottságának az elnöke.

5 Los Angeles Olympic Organizing Committee, azaz a Los Angeles-i olimpia szervezőbizottsága.

későbbi házigazdái, Szöul, Barcelona és Atlanta átvették a Los Angeles-i modellt. Érdekesség viszont, hogy a következő események megközelítőleg sem tudtak akkora nyereséget produkálni, mint amit a kaliforniaiak 1984-ben tapasztaltak. Dyreson szerint ennek több oka van. Egyrészt az USA, mint a világ vezető gazdasági nagyhatalma eleve szinte kimeríthetetlen tartalékokkal bírt, másfelől ez a tényező rendkívül okos üzletpolitikával párosult. A sportesemények képernyőre vitele és a televíziózás iránt robbanásszerűen megnőtt kereslet, mint növekedési alapfeltétel, szintén egybe estek. A televíziózás világszerte az emberek mindennapjainak részévé vált, a szocialista blokkon belül is lassan az egyik legfontosabb szórakoztató eszközzé nőtte ki magát. A TV a kultúra terjesztésének alapeleme lett, és újdonságként szolgált, hogy az emberek az otthonukból kényelmesen élvezhetik a sporteseményeket is, mindezt szinte ingyen. A világon azonban nem mindenhol ismerték el Ueberroth és csapata eredményét. A Szovjetunióban felerősödtek azok a hangok, mi szerint az USA-t már nem is a coubertini eszme érdekli, csupán a pénzsóvárság mozgatja.⁶ A valóság azonban az, hogy sikerült egy piaci alapokra állított, nyereséges olimpiát rendezni Los Angelesben.

Az USA és az ország nagyvállalatai nem először próbálták gazdasági nyereséget kovácsolni az olimpiákból. Már Münchenben, és a kisebb gazdasági katasztrófával felérő 1976-os montreali játékok során is ügyesen használták ki a reklámpar adta lehetőségeket, és ennek jegyében készültek az 1980-as moszkvai játékokra is. Az amerikai bojkott végül jelentős csapást mért a már érvényes szerződésekkel rendelkező nagyvállalatokra és médiumokra. Egyes cégek több tízmillió dolláros veszteségeket szenvedtek el, a politikai okokból való távolmaradás pedig jelentősen visszavetette az ország sportvilágának lelkesedését és a sportra fordított támogatások mértékét is. Az üzleti világ csalódottságát kezdetben az a tény sem enyhítette, hogy 1984-ben saját hazájukban népszerűsíthetik termékeiket. Dyreson szerint ezen nem kell csodálkozni, hiszen az olimpiarendezés gondolata egyszerűen nem volt vonzó gazdaságilag a fejlett országoknak sem. Az 1984-es játékokra például csak Teherán számított előzetesen komoly pályázónak a kaliforniai régiós központ mellett, azonban az Iránban meginduló politikai és szociális változások, valamint a gazdasági visszaesés miatt Los Angeles egyedül maradt. Más országokból egyszerűen nem övezte nemzetközi ér-

⁶ Sok karikatúra született ennek kapcsán, egyiken magát Ueberroth-t is kapzsi, gonosz imperialista amerikaiként figurázzák ki. További karikatúrákért lásd: Olimpiai Múzeum Levéltára, Lausanne, 12–13. doboz

deklódás az esemény megrendezését.⁷ Teljes volt az egyetértés az IOC-n belül is, hogy a mozgalom jövője komoly veszélyben van, egyesek a teljes összeomlást és az olimpiai játékok megszűnését vizionálták.

Los Angeleshez köthető az is, hogy az olimpiai játékok igazi megaeseményekké váltak, ahol férfiak és nők a hírnevéket immár a globális piacon is terjeszthették, óriási bevételhez jutva ez által. 1984-ben a nevezett sportolónak még alig 20 százaléka képviselte a női nemet. Dyreson azonban úgy vélte, hogy ez az olimpia mérföldkő volt a feminizmus szempontjából is, amely felhívta a nők figyelmét arra, hogy kemény munkával ők is világsztárokká válhatnak. A sportban kialakuló komoly üzleti lehetőségeket néhány atléta már ekkor kezdte kihasználni.⁸ A sikeres olimpiaszervezés is megmutatta, hogy az esemény kiemelkedő esélyt ad egy-egy vállalat termékeinek népszerűsítésére. Felbukkantak azonban kevésbé látható üzletágak is. Az olimpiai mozgalom professzionalizációjával párhuzamosan szép csöndben külön iparág alakult ki a doppingszerek terén. Dyreson kiemeli, hogy az USA és a Szovjetunió között ezen a téren is óriási versengés volt megfigyelhető, különösen amióta az olimpiai játékok kezdtek eltolódni az amatőrizmustól a profizmus irányába.

Mark Dyreson tanulmánya a gazdasági és globalizációs szempontokon túl érdekes történeti betekintést ad a hidegháború egyik meghatározó sporteseményébe. Bár a tanulmányban a történettudományi indikátorok és szempontrendszerek nem kerülnek rivaldafénybe, egyértelműen kiderül, hogy a Los Angeles-i olimpia Ronald Reagan elnök és az USA számára az évtized egyik legfontosabb kulturális harci eszköze volt. Ez az olimpia több volt, mint egyszerű propagandaelem, hiszen új csatornákon keresztül tört utat az emberek mindennapi életének befolyásolása és formálása felé. A szervezők a globális televíziózás segítségével a sportot igazi szórakoztatóipari terméké emelték, az olimpiai ötkarikából igazi brandet, világszerte reklámozható, eladható és profitképes eseményt csináltak. Los Angelesnek is köszönhetően az olimpiai játékok a század végére a legnézettebb televíziós eseményekké váltak, a mozgalom pedig óriási köszönetet mondhat Peter Ueberrothnak és a LAOOC-nak. Nélkülük biztosan más lett volna az olimpia végkifejlete. Elképzelhető, hogy az olimpiarendezésért folyó harc soha nem értékelődött volna fel a gazdasági reformok nélkül. A Nemzetközi Olimpiai Bizottságot

7 Dyreson megjelentetett a '84-es pályázattal kapcsolatban egy másik cikket is Matthew Llewellyn-nel közösen, melynek címe: *Los Angeles is the Olympic City: Legacies of the 1932 and 1984 Olympic Games*.

8 Példaként Dyreson a kínai Li Ning-et említi, a szertornász 1989-ben indította be sikeres sportruházati vállalkozását.

alaposan megtépázták a hidegháború viharai, az összeomlás széléről azonban felfelé ívelő pályára állt, ehhez a kezdőlökést pedig az 1984-es olimpia adta meg.

Mark Dyreson: *Global Television and the Transformation of the Olympics: The 1984 Los Angeles Games* (Globális televíziózás és az olimpiai játékok átformálódása: az 1984-es Los Angeles-i játékok). *The International Journal of the History of Sport*, 2015. 32:1, 172–184.
DOI: 10.1080/09523367.2014.983086

Debreczeni Márk